

Kunstbeleid in spagaat

De rubriek 'Forum' wil een aanzet geven tot discussies over actuele kwesties. In deze aflevering houdt Jurriaan Fransman de 'Lange-termijnvisie' van de Amsterdamse wethouder voor cultuur Hannah Belliot tegen het licht. Met meer aandacht voor interculturaliteit en amateuristische kunstbeoefening wil Belliot af van het ideaal van een op zichzelf staande verheven cultuur. Gezien het toch al geringe kunstenbudget stuit dit bij Fransman op grote bezwaren. Bij het formuleren van een hoofdstedelijk kunst- en cultuurbeleid zou de westerse cultuur uitgangspunt moeten zijn. Reacties op deze bijdrage worden op de website geplaatst.¹

We schrijven 2050. De Amsterdamse gemeenteraad wordt voorgezeten door een Marokkaanse burgemeester wiens grootouders al hier zijn geboren. Op de agenda staat de verkoop van Rembrandts **Nachtwacht**. De gemeenteraad is een representatieve afspiegeling van de bevolking: dat wil zeggen dat 75 procent van de leden van allochtone afkomst is. Het begrip 'allochtoon' is dan inmiddels allang achterhaald; het is een relict uit het begin van deze en eind vorige eeuw. Het is een verzamelnaam voor mensen wier familie nog geen honderd jaar in Nederland woont en werkt. Het voorstel om **De Nachtwacht** te verkopen is ingegeven door de gedachte dat met de enorme opbrengst vele noden in de stad gelenigd zouden kunnen worden. Het is mogelijk omdat de Wet behoud en conservering cultuurbezit al in 2030 in strijd is bevonden met de wettelijke regelgeving in Europa nadat de Grieken tevergeefs hebben geprobeerd hun **Elgin Marbles** weer uit Engelse handen terug te krijgen.

Een doemscenario of toekomstige realiteit?

Met dit scenario in het achterhoofd heb ik de **Langetermijnvisie cultuur 2015** van de Amsterdamse wethouder Hannah Belliot, die op 3 juni in de commissie cultuur van de Amsterdamse gemeenteraad wordt behandeld, nogmaals gelezen. En ook de kunstparagraaf van het huidige regeerakkoord. Over het regeerakkoord kunnen we kort zijn – ook de paragraaf zelf is zo kort dat ik die in haar geheel kan citeren: 'Kunst inspireert en draagt bij aan de kwaliteit van de samenleving. Het behoud van de Nederlandse taal en cultuur in een steeds kleiner wordende wereld is van groot belang. Bij de beoordeling van de subsidieaanvragen staat de kwaliteit voorop. Om kunstenaars en kunstinstellingen meer ruimte te geven zich op de inhoud van hun werk te richten, worden minder administratieve eisen aan de subsidieaanvragen gesteld.'

¹ Zie www.boekman.nl

Welnu, iedereen zal toejuichen dat aan de uit de hand gelopen administratieve rompslomp een halt wordt toegevoerd. Natuurlijk is het behoud van de Nederlandse taal en cultuur belangrijk, maar van een visie kan men in dit regeerakkoord onmogelijk spreken. 'Eigen kunst eerst', fluisterde iemand mij in. En helemaal ongelijk heeft deze persoon niet. Er wordt namelijk op geen enkele manier stilgestaan bij de (snel) veranderende samenstelling van de bevolking. Bovendien: waar voor andere paragrafen financiële kaders (tot in detail) worden uitgewerkt, is in deze paragraaf geen woord te vinden over gelden. En ook geen woord over mogelijke publiek-private samenwerking en welke grenzen men vanuit de rijksoverheid daaraan wil stellen. Vermoedelijk gewoon niet aan gedacht.

Het moet Hannah Belliot nagegeven worden dat zij in haar langetermijnvisie deze punten juist wel aansnijdt. Hoe betwistbaar haar oplossingen ook mogen zijn, de problematiek die zij aansnijdt verdient ook op rijksniveau serieuze discussie. Daarom is de kunstparagraaf uit het regeerakkoord des te teleurstellender omdat Belliot's discussienota ruim voor het regeerakkoord het licht zag en dus bekend verondersteld mocht worden.

Principiële keuzes In de *Langetermijnvisie cultuur 2015* staat het begrip 'interculturaliteit' centraal. Belliot is ervan overtuigd dat 'wisselwerking' een kernbegrip moet zijn voor een visie. Daartoe formuleerde zij vijf speerpunten: aandeelhouderschap, de creatieve industrie, erfgoed onderhouden en tonen, cultuurstad van Nederland en de internationale positie. 'Deze speerpunten kunnen, als wij daar voldoende in investeren, de creatieve stad opleveren die wij willen zijn', zo schrijft Belliot. Met de huidige bezuinigingsoperatie (eufemistisch ombuigingsoperatie genoemd) wordt door het college helaas het financiële fundament onder haar nota weggeslagen. Maar als het gaat om een visie op kunst en cultuur is het flauw om alleen naar financiële aspecten te kijken. Een debat over de rol en functie van kunst en cultuur in de hoofdstad mag niet alleen maar over geld gaan. Bij het formuleren van uitgangspunten is dat zelfs onwenselijk omdat de te maken principiële keuzes daar los van staan. De haalbaarheid van de doelstellingen is een volgende fase. Maar het blijft noodzakelijk ze wel te formuleren omdat het cultuurdebat anders degradeert tot subsidiedebat.

'Het bereiken van een breder publiek vereist het verleiden en nieuwsgierig maken van een nieuw publiek', zo stelt de visie, en vervolgt 'dat niet alle Amsterdammers deelnemen aan de kunst en cultuur'. Publieksverbreding is natuurlijk prachtig en een nobele doelstelling, maar er is een natuurlijke grens. Ook niet iedereen doet mee aan sportieve activiteiten en de 'aardappeleters' wisten ook niet wie Banning Cocq was.

In het kader van publieksparticipatie is het wel zinnig te kijken naar het onlangs verschenen jaarverslag van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD), waarin met vreugde wordt vastgesteld dat het publiek voor klassieke muziek weer met 10 procent is toegenomen en dat dit een trend is van de afgelopen jaren. Het optimisme van de VSCD geldt denk ik echter alleen voor de korte termijn, omdat zij geen rekening houdt met de snel veranderende samenstelling van de bevolking. En in Nederland, met name in de grote steden, zou die hierboven genoemde natuurlijke grens wel eens sneller bereikt kunnen worden dan wij nu denken.

In de langetermijnvisie van Belliot wordt er (indirect) voor gepleit geen onderscheid (meer) te maken tussen amateuristische en professionele kunstbeoefening. Dit is een discutabel uitgangspunt. Waar het om gaat is dat de **functie** van amateuristische en die van professionele kunstbeoefening gelijkwaardig zijn. Hierbij gaat het om de plaats die de verschillende soorten kunstbeoefening in de samenleving innemen, niet om de kwaliteitsbeoordeling van de kunst zelf. Niemand zal ontkennen dat de functie van amateuristische kunstbeoefening belangrijk is voor de emancipatie in integratie van bevolkingsgroepen. De nota vervolgt: 'Het ideaal van een op zichzelf staande verheven cultuur (een cultuur die slechts door bevoorrechten kan worden bereikt en begrepen) is alleen vanuit historisch oogpunt nog interessant. De vrees dat met het verdwijnen van dit ideaal ook de kwaliteit, bij gratie waarvan cultuur bestaat, verloren zal gaan, delen wij [het college van burgemeester en wethouders, JF] niet.' Het is niet toevallig dat hier alleen gesproken wordt over cultuur en dat het begrip kunst(en) is verdwenen, zoals trouwens in de gehele nota.

Terecht wordt in de nota herhaaldelijk verwezen naar het onderwijs en wordt gesteld dat 'cultuur integraal onderdeel moet worden van het onderwijscurriculum'. Dit is een stokoude gedachte en wordt al jarenlang gepropageerd door iedereen (van welke politieke kleur dan ook) die zich met onderwijs- en cultuurbeleid bezighoudt. Maar hoe verhoudt zich dit met de huidige trend 'kies exact', nu zelfs de door velen gevoelde noodzaak van een verplichte tweede vreemde taal ter discussie staat?

Je kunt, zoals de nota lijkt te doen, vanuit een gewenst toekomstbeeld wel een ombuigingsoperatie in het kunstenveld in gang zetten en wezenlijk andere accenten aanbrenge, maar als dat ten koste gaat van het huidige, toch al kleine kunstbudget, dan is de uitkomst uitermate ongewis. Dat is geen koudwaterrees, maar een terechte scepsis ten aanzien van het instandhouden van ons eigen cultureel erfgoed. Hoe je het ook wendt of keert, de westerse, c.q. Nederlandse cultuur is een basisgegeven bij het formuleren van een kunst- en cultuurbeleid voor Amsterdam, althans zou dat moeten zijn. Die eigen culturele identiteit en de vraag welke rol die zou moeten spelen bij interculturele ontwikkelingen staan centraal. Bovendien is het in zijn algemeenheid een aanvechtbare gedachte of interculturaliteit als zodanig als uitgangspunt moet worden genomen en hier niet de wens de vader van de gedachte lijkt te zijn.

Folklore Het spreekwoordelijk geworden voorbeeld 'Turks ballet in de Stadsschouwburg' is simplistisch omdat wie in Istanbul een schouwburg bezoekt daar hoogwaardig westers georiënteerd aanbod tegenkomt. Ook wordt er gewoon Shakespeare gespeeld. Met andere woorden, in de professionele kunstbeoefening zoals wij die in het Westen kennen, is de westerse cultuur dominant. Het is historisch gezien onverstandig deze dominantie ter discussie te stellen.

Dat die kunstuitingen worden beïnvloed door andere culturen, is prima en logisch. Maar het is toch voornamelijk afhankelijk van wat individuele kunstenaars daarmee doen (bijvoorbeeld de invloed van gamelan op Debussy en Ton de Leeuw, volksmu-

ziek op werken van Bartók, Afrikaanse plastic op Picasso en textielvormen op Klee). Andere historische voorbeelden uit de vorige eeuw zijn de Russische schrijversgroep in Berlijn (Nabokov) en de Ballets Russes in Parijs. In die zin moet het toenemende aantal schrijvers van allochtone afkomst worden beschouwd als een verrijking van het literaire aanbod. Maar tegelijkertijd illustreren zij varianten van zowel interculturaliteit als (volledige) assimilatie.

‘Turks ballet in de Stadsschouwburg’ is als het uitvoeren van de klompdansen (als uiting van de Nederlandse cultuur) tijdens het staatsbezoek van de koningin aan Brazilië. Het heeft niets met kunst en alles met folklore te maken. Wat Belliot, naar ik aanneem, bedoelt (maar niet opschrijft), is dat er naast onze eigen cultuur ook andere klassieke culturen bestaan, waarvan representanten in Nederland wonen, die in het huidige podiumkunstenaanbod onderbelicht blijven. Op zichzelf genomen, is dit waar; maar het is de vraag of een andere programmering die gewenste cultuurparticipatie met zich meebrengt. Met andere woorden: of dit het juiste instrument is.

Op dit moment zijn de meeste cultuuruitingen op kunstzinnig gebied van de hier levende allochtone bevolkingsgroepen eerder gebaseerd op folklore in het land van herkomst dan op de huidige kunstontwikkelingen in die landen. Is kennismaking met allochtone culturen in Nederland wel een kennismaking met de kunst uit die landen zoals die daar momenteel actueel is? En moet je een Amsterdams kunstbeleid daar dan op afstemmen? Bovendien: een van de (niet dé) functies van kunst is dat zij ontregelend kan werken en nieuwsgierig maakt. Dit wordt ook in de visie (zie hierboven) aangegeven. Deze functie staat echter haaks op veel niet-westerse culturen waarin deze functie juist als bedreiging (of belediging) wordt ervaren (met als ultiem voorbeeld Salman Rushdie).

Niemand die serieus kunst beschouwt (in de klassieke zin van het woord) zal de normen en waarden die gelden in Urk en op de Veluwe als referentiekader (willen) nemen. Wel is het zinvol kunstbeoefening door allochtone groepen te stimuleren en deze goede podia te bieden. Daarbij kan men voor Amsterdam-Zuidoost bijvoorbeeld denken aan een multicultureel centrum, met een link naar Afro-Amerikaanse kunst, en voor West aan een Arabisch cultureel centrum. Als deze door facilitering van de overheid tot bloei kunnen komen, kan er in de toekomst sprake zijn van de door Belliot zo gewenste interculturaliteit en cultuurassimilatie of, zoals zij schrijft, ‘wisselwerking’. Maar dat is iets anders dan ‘Turks ballet in de Stadsschouwburg’. Het is juist die culturele uitwisseling die het in de toekomst mogelijk maakt dat die groepen (die wij nu allochtonen noemen) mede deelgenoot (aandeelhouder) worden van de westerse cultuur en het wel uit hun hoofd zullen laten om **De Nachtwacht** in de verkoop te doen.

Jurriaan Fransman is lid van de cultuurwerkgroep van de PVDA. Deze discussiebijdrage is op persoonlijke titel geschreven.

Reageren? secretariaat@boekman.nl